

ANNAN PLANI VE FEDERAL YASALARI ÇERÇEVESİNDE DOĞU AKDENİZ DENİZ YETKİ ALANLARI

Dr. Kudret Üzersay

Doğu Akdeniz Üniversitesi
İşletme ve Ekonomi Fakültesi

• • •

Özet

24 Nisan 2004'te Kıbrıs'ın kuzey ve güneyinde iki ayrı referanduma sunulmuş olan Annan Planı'nın kurulmasını öngördüğü Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin federal yasalarının bir bölümü, doğu Akdeniz bölgesindeki deniz yetki alanlarının geleceğini de yakından ilgilendirmekteydi. Annan Planı son dönemde uluslararası toplum ve Türk tarafınca Kıbrıs'taki olası bir çözümün tek kabul edilebilir zemini olarak görüldüğünden, bölge ülkelerinin kıta sahanlığı, karasuları, münhasır ekonomik bölgesi ve denizde arama kurtarma gibi deniz yetki alanlarına etki yapacak bu düzenlemelerin detaylı şekilde açıklığa kavuşturulması yararlı olacaktır. Bu ana amaçla hazırlanmış olan makale, bu konularda başlangıçta Kıbrıs Rum tarafınca sunulan yasa tasarılarında olumlu anlamda değişiklikler elde edilebildiğini; bu konuda yeni devletin yapacağı olası yasal ve idari düzenlemelerde Kıbrıslı Türk yetkililerin etkin söz hakkına sahip olabileceğini; ancak Kıbrıs Rum deniz ticaret filosunun mevcut gücü karşısında Kıbrıs Türk kurucu devleti denizciliğinin ve limanlarının özel olarak desteklenmesine yönelik düzenlemelerin elde edilemediğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs sorunu, Annan Planı, Doğu Akdeniz, karasuları, kıta sahanlığı.

Eastern Mediterranean Maritime Areas Within the Framework of the Annan Plan and the Federal Laws of the Proposed "United Cyprus Republic"

Abstract

Certain provisions of the federal laws of the proposed United Cyprus Republic, were mainly related with the future of maritime areas of the Eastern Mediterranean region. It is necessary to explain in detail these regulations which were very crucial for continental shelf, territorial waters, exclusive economic zones and search and rescue issues of neighboring states, since it is accepted by the international community and Turkish side that the Annan Plan is the unique acceptable basis for a future Cyprus settlement. This article argues that a considerable number of positive amendments for the Turkish Cypriot side have been achieved with regard to the Greek Cypriot maritime areas draft federal laws. Moreover, it maintains that the effective participation of the Turkish Cypriot authorities is required for the promulgation of legislation and administrative regulations on these issues.

Keywords: Cyprus problem, the Annan Plan, Eastern Mediterranean, territorial waters, continental shelf.

Annand Planı ve Federal Yasaları Çerçevesinde Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları

1. Annand Planı'nın Felsefesi ve Bunun Denizcilik Konularına Yansımaları

Annand Planı'nın öngörmüş olduğu devlet modeli, yetkilerin iki kurucu devlet arasındaki dağılımı ve esasen iki-bölgelilik konularının Planı hazırlayanlar tarafından algılanışı, olası bir çözüm ertesinde ortaya çıkacak olan Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin denizcilik konularına ilişkin yasal düzenlemelerini ve Doğu Akdeniz bölgesini de etkileyecek olan deniz yetki alanlarını doğrudan ilgilendirmektedir. Bu nedenle konunun incelenmesine buradan başlanması daha uygun olacaktır.

Annand Planı'nın öngördüğu Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti, ayrı ayrı egemenliği bulunmayan iki kurucu devletten oluşmaktadır. Kurucu Devletler, anayasanın federal hükümete devretmediği yetki ve işlevleri kendi ülkesel sınırları dahilinde "egemence" kullanacaklardır.¹ Egemenliđin tek olduğu ve bunun da federal seviyede ortaya çıktığı, Kuruluş Anlaşması'nın 2. maddesinde açıkça vurgulanmaktadır (prg. 1/a):

"Cyprus is a member of the United Nations and has a single international legal personality and sovereignty."

Önerilen Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin iki eşit kurucu devleti, uluslararası hukuk kişiliğine sahip olmayacaktır. Bu nedenle kurucu devletlerin, uluslararası hukuk seviyesinde hareket yeteneği oldukça sınırlı tutulmuştur. Bu hukuksal yetenek, spor, ticaret, kültür, eğitim ve finansal yardım alanlarında anlaşma yapılmasını ve temsil ilişkisi kurulmasını içermektedir. Ancak, tek uluslararası hukuk kişiliğinin bir sonucu olarak hem anlaşma yapma hem de

¹ Taslak Federal Anayasa, Md. 15/1.

temsil ilişkisi; a) Federal hükümetin aynı konularda var olan yetkileriyle yarışan yetki niteliğindedir; b) Merkezi federal dışişleri bakanlığına tabidir. Bu tür bir devlet modeli altında yer alacak ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz'e bakan deniz yetki alanlarına coğrafi olarak temas edecek olan Kıbrıs Türk Kurucu Devleti'nin, deniz hukukuna dair uyumsuzluklar bakımından ne ölçüde yetki ve sorumluluk alabileceğini ve hareket kabiliyeti olup olmayacağını kestirmek güç değildir.

Yukarıda özetlenen bu devlet modeli (tekil bir uluslararası hukuk kişiliği ve tekil bir egemenlik), kurucu devletler ile federal hükümetler arasındaki yetki paylaşımına doğrudan yansımıştır. Taslak Anayasa'nın 14. maddesi federal hükümetin yetkilerine ilişkindir. Buna göre federal hükümet, sıralanan konularda yasama ve yürütme yetkisini "egemençe" kullanacaktır.² Federal devletin sayılan yetkileri arasında, "su kaynaklarını da içerecek şekilde doğal Kaynaklar"; "uluslararası seyrüsefer, kıta sahanlığı ve karasuları" açıkça yer almıştır (e ve f fıkraları). "Uluslararası seyrüsefer, kıta sahanlığı ve karasuları" başlığı, üzerine konulan bir dipnotu ile federal devlete bırakılan bu yetki daha da genişletilmektedir. Zira, bahse konu dipnotunda, bu ifadelerin 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde (1982 BMDHS) yer alan anlamıyla, Sözleşme'deki tüm konuları kapsadığı hükme bağlanmaktadır. Bununla birlikte, federal yasama organının işlevini yerine getirişini tanımlayan hükümler arasında, bu konularda olumlu bir düzenlemeye yer verildiği gözlenmektedir. Taslak Anayasa uyarınca³, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, bitişik bölge, münhasır ekonomik bölge (MEB), karasuları, kıta sahanlığı ve hava sahası yetki alanları bakımından;

- a- Bir uluslararası antlaşmanın onaylanması;
- b- Bir kanun veya tüzüğün (*regulation*) kabulü

Federal devlet yasama organı kararıyla, ancak "özel çoğunluk" yöntemiyle mümkün olabilmektedir. Bu özel çoğunluk, Temsilciler Meclisinin basit çoğunluğu ile alacağı olumlu karara ilaveten, her bir kurucu devletten toplantıya katılan senatörlerin en az 2/5'sinin olumlu oyu ile alınacak bir Senato kararını da içermek zorundadır. Son yapılan değişikliklerle, Türk Kurucu Devletinden seçilecek olan senatörlerin ana dilinin Türkçe olması kuralı getirilmiş olduğundan, bu "özel çoğunluk" düzenlemesi özetle şu anlama gelmektedir: "Türkiye'nin, Doğu Akdeniz'deki çıkarlarını ilgilendiren Birleşik

2 "The federal government shall, in accordance with this constitution, sovereignly exercise legislative and executive competences in the following matters".

3 Taslak Anayasa, Md. 25/2-b.

Kıbrıs Cumhuriyeti yasa ve antlaşma taslaklarının yasalaşabilmesi ve yürürlüğe girebilmesi, Kıbrıslı Türk senatörlerin onayına tabi kılınmıştır.”

Denizciliğe ilişkin konularda yürütme yetkisi de federal hükümete verildiğinden, bu konulardaki idari örgütlenme federal hükümet seviyesinde gerçekleştirilmiştir. Bu koşullarda, kurucu devlet seviyesinde denizcilik konularından sorumlu bir bakanlık kurulması mümkün görünmemektedir. Federal seviyedeki örgütlenme, “Denizcilik İşleri Konusunda” hazırlanan federal bir yasa ile düzenlenmiştir.⁴ Buna göre, denizcilik işleri Başkanlık Konseyi üyelerinden birine bağlı olacak ve bu konuda bir bakanlık teşkilatı bulunacaktır. Bakanlık altında yer alacak olan Denizcilik İşleri Müdürlüğü’nün, biri Türk Kurucu Devletinde (Mağusa), diğeri ise Rum Kurucu Devletinde (Limasol) olmak üzere iki ayrı şubesi bulunacaktır.⁵ Denizcilik İşleri Müdürlüğü’nün, bir müdür, biri Limasol diğeri Mağusa’da görevli olacak olan iki müdür yardımcısı ve üç ayrı müdür yardımcısı olmak üzere 6 kişiden oluşacak bir yürütme ekibi mevcuttur. Esasa ilişkin konular konsensus ile kararlaştırılır, ancak konsensusa varılamaz ise karar alınabilmesi için, her bir kurucu devletten en az bir kişinin olumlu oy vermesi kaydı ile çoğunluk yeterli olacaktır. Burada, Kıbrıslı Türkler bakımından olumlu bir düzenleme yapılmıştır. Kamu görevlileri konusundaki ilgili federal yasaya göre, federal devletteki kamu görevlilerinin, her seviyede %33’ü Kıbrıs Türk Kurucu Devletinden gelecek, yani bu devlet iç-vatandaşlık statüsüne sahip olacaktır. Bu statünün verilmesi Türkçe yanında başka bazı kurallara da tabi olduğundan Türk devletine yerleşecek Kıbrıslı Rumların ancak çok uzun bir zaman süresi sonunda ve büyük zorluklarla iç-vatandaşlık almaları ve bu kanaldan Türk Kurucu Devletine ayrılan kamu görevlisi kadrolarına başvurmaları mümkün olabilecektir. Ancak yine de, bu olasılık açıktır ve 1960 Anayasası çerçevesinde doğrudan “Kıbrıslı Türklere” ayrılmış olan %30’luk kadro düşünüldüğünde olumsuz bir durum ortaya çıkmaktadır.

Ancak, esasa ilişkin konularda yaratılmış olan özel durum (her kurucu devletten en az bir kişinin olumlu oyu), 6. madde çerçevesinde gücünü yitirmektedir. Zira, tüm konular bakımından denetim makamı, Başkanlık Konseyi’nin denizcilik konularından sorumlu üyesi (bakan) olacaktır.⁶ Bu yetkinin, karar alınmadığı hallerde diğer üyelerin üzerinde bir hiyerarşik üstünlük seviyesine varıp varamayacağı açık değildir. Bu düzenleme, Başkanlık Konseyi’nin ilgili üyesinin Kıbrıslı bir Rum olma ihtimali çok yüksek

4 *Foundation Agreement, Attachment III, Annex 11, Law 1 A.*

5 *Law 1 A, Md. 3.*

6 *Law 1 A, Md. 6.*

olduğundan, Kıbrıs Türk tarafı bakımından olumsuzluk yaratmaktadır. BM yetkilileri, bakanlıkların dağılımı bakımından denizcilik konularının Rum üyeye verileceğini önceden Türk tarafına bildirmişlerdir. Ancak bu noktada, ilgili Başkanlık Konseyi üyesinin de sonuç itibarıyla, Kıbrıslı Türk senatörlerin de rızasına dayalı olarak çıkarılacak yasa ve tüzüklere aykırı düzenlemeler ve uygulamalar yapamayacağı unutulmamalıdır.⁷

Denizcilik konularında yetkilerin dağılımı bakımından bir diğer önemli husus gemi siciline ilişkindir. Kurucu devletlerin, uluslararası hukuk kişilikleri bulunmadığından ayrı bayrak imkanına sahip olmayacaklardır. Kıbrıs gemi sicilini, biri kuzeyde diğeri güneyde olmak üzere iki ayrı şube düzenleyecektir (Mağusa ve Limasol). Ancak bunlar, merkezi federal devlet yapılanması içerisinde yer alacaklardır. Sicil vermeye yetkili şube sorumlularının Türk veya Rum olması konusunda özel düzenleme bulunmamaktadır. Bu durumda, federal seviyedeki kamu görevlileri yasası çerçevesinde, her seviyede %33 Kıbrıs Türk Kurucu Devleti vatandaşının görev alması söz konusu olduğundan, Mağusa'daki sorumlunun Türk Kurucu Devletinden gelmesi olasılığı oldukça yüksektir.⁸ Kuzey ve güneyde iki ayrı sicil ofisi uygulamasının olumlu yanı, Mağusa limanı bakımından yaratılacak olan canlılıktır. Bu limana kayıt yaptıracak gemilerin, AB uygulamasından farklılaşan ve Kıbrıslı kişilere istihdam yaratacak şekilde yerel birimler aracılığıyla Türk Kurucu Devletinde işlerinin yürütülmesini sağlayacak olan olumlu bir düzenleme sözkonusudur. Öte yandan bu tür bir düzenleme, genel olarak çözümün iki-bölgeli bir devlet ortaya çıkarmış olması fikrini de güçlendirmektedir.

Annan Planı'nda yer alan taslak anayasa, federal devlete açıkça sayılarak bırakılmış olan yetkiler dışında kalan "artık yetkilerin" kurucu devletlere ait olduğunu ilke olarak kabul etmektedir.⁹ Federal hükümetin 14. maddede yer

7 Öte yandan, Rum kurucu devletinden gelecek Konsey üyesinin denizcilik konularında her bir kurucu devletten gelecek oyla belirlenen bir kararın dışına keyfi şekilde çıkması, kuşkusuz Türk kurucu devletinden gelecek Konsey üyesinin sorumlu olacağı dışişleri veya benzeri bir başka bakanlıkta aynı keyfi uygulamaları gündeme getirebilecektir. Bu nedenle, federal bir devlet modeli içerisinde öngörülmüş olan bu karar alma mekanizmasının iyi niyetle uygulanacağını varsaymak, ancak uygulanmaması halinde de genel bir olumsuzluğun her iki tarafa da yansıtılacağı unutmamak gerekir.

8 Aslında istenilmesi durumunda, bu konuda daha olumsuz bir yorum yapılabilir. Ancak konunun mahkemeye intikali halinde yukarıda aktarılan türden bir sonucun ortaya çıkması kuvvetle muhtemeldir.

9 *Taslak Anayasa*, Md. 15/1: "The constituent states shall, within the limits of this Constitution, sovereignly exercise within their territorial boundaries all

alan yetkileri arasında “çevre” sayılmamıştır. Bu nedenle çevrenin korunması konusu esasen kurucu devletlerin yetkisine girmektedir. Ancak, Taslak Anayasa'nın 16. maddesi çerçevesinde kurucu devletler bu konudaki yetkilerini koordine etmek ve uyumlaştırmak yükümlülüğü altındadırlar. Bilindiği üzere, Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO) çerçevesinde denizde çevrenin korunması konularında akdedilmiş olan birtakım uluslararası sözleşmeler bulunmaktadır. Bu sözleşmelerin bir bölümünün iç hukukta uygulanabilmesi için bir tür “uygulama kanunu” ile iç hukuka aktarıldıkları görülmektedir. Federal devlet yasaları da hazırlanırken, çevre konusundaki bazı IMO sözleşmelerinin Rum tarafınca “federal yasa” şeklinde taslak olarak sunulduğu gözlenmiştir. Kıbrıs Türk heyeti başlangıçta buna karşı çıkarak, konunun kurucu devletler eliyle, kurucu devlet yasaları üzerinden uygulanacağını ileri sürmüş olmasına rağmen BM bu görüşe katılmamış ve taslaklar görüşülmüştür. Ardından Kıbrıs Türk tarafı, bu konularda yasama işlevinin federal hükümet tarafından yerine getirilmesiyle birlikte, kurucu devletlerin zaten var olan kurum ve kuruluşlarının “uygulayıcı” görevi üslenmesini gündeme taşımıştır. Ancak sonuç itibariyle gelinen noktada, kurucu devletlere kendi kara ülkelerinin dışına taşan ve deniz alanı üzerinde IMO'nun çevre konusundaki Sözleşmelerine dair faaliyet gösterebilmelerine imkan veren bir düzenleme ortaya çıkmamıştır. Fakat, çevre konusu esasen bir kurucu devlet yetkisi olduğundan, uyumlaştırma ve koordine etme bakımından anayasanın çizmiş olduğu sınırlar dahilinde kurucu devletin bu konuda hareket yeteneği olacağını kabul etmek gerekmektedir. Taslak anayasaya göre bu koordinasyon, işbirliği anlaşmaları, ortak standartlar ve danışma mekanizmaları üzerinden yerine getirilecektir. Bu ifadeler dışında bir sınırlama olmadığından, kurucu devletlerin kendi deniz çevrelerini korumak ve temizlemek için birtakım yasal düzenlemeler yapabileceğini ve bunların uygulanmasını denizde de denetleyebileceğini söylemek, “artık yetkiler” yaklaşımı düşünüldüğünde yanlış olmayacaktır. Benzer bir durum balıkçılık konularında da kısmen geçerlidir. Bürgenstock görüşmeleri öncesinde balıkçılık konusu kurucu devlet yetkileri içinde değil, federal devlet yetkileri arasında sayılmıştır. Ancak son değişikliklerle, alınan başka hususlar karşılığında balıkçılık ve tarım (*fisheries and agriculture*) konuları kurucu devletin “işbirliği ve koordinasyon gerektiren” türden yetkileri arasına yerleştirilmiştir.¹⁰ Fakat, çevre konusundan farklı olarak balıkçılık ve tarım konularının AB sistemi içerisinde Birliğin yetki alanına girdiği ve bu konularda kurucu devletlerin pek çok hususta söz hakkı olmayacağı unutulmamalıdır. Annan Planı koşullarında

competences and functions not vested by this Constitution in the federal government”.

10 *Taslak Anayasa*, Md. 16/3-c.

kurucu devletler balıkçılık bakımından yasama işlemi değil, AB tüzük ve direktiflerini doğrudan uygulama işlemleri yerine getireceklerdir. Bununla birlikte bu tür bir düzenleme, kurucu devletlerin deniz alanı üzerinde balıkçılık konularında birtakım gemiler üzerinden denetim ve uygulama işlemi yerine getirmesini engellemeyecektir. Zaten bu nedenle, Küçük Sürat Tekneleri konusundaki Kanun'un 21. maddesinde (e bendi) kurucu devlet balıkçılık dairelerinden ve bunlara ait gemilerden söz edilmektedir. Bu ifadeler, zımnen bu konularda kurucu devlet örgütlenmesi yapılabileceğini ortaya çıkarmaktadır. Bu saptamayı doğrulayan bir diğer husus, IMO çerçevesinde hazırlanmış olan SOLAS Sözleşmesi'nin uygulanması konusundaki federal yasadır. Burada, kurucu devletlerin "denizcilik ve liman işleri" departmanından sorumlu "bakan"dan söz edilmekte ve kurucu devlet bakanına birtakım görevler verilmektedir.¹¹

Annan Planı'nın müzakereleri sırasında asıl tartışma konusu olan hususlardan biri kurucu devletlerin limanlarda sahip olacakları yetkilere ilişkindi. İçsular konusu ayrıca ele alınacak olmakla birlikte, Plan içerisinde deniz yetki alanı olarak değil, deniz limanlarının mülkiyeti bakımından özel bir düzenleme getirilmiştir. Türk tarafının yoğun isteği üzerine, BM yetkilileri Plan'ın V. versiyonunda bir değişikliğe giderek, federal hükümetin karasuları konusunda var olan yetkilerinin 1982 BMDHS'nin tüm konularını içerecek şekilde ele alınmasını hükme bağlamışken, bir ekleme yapılarak bu düzenlemenin, "deniz limanlarının mülkiyeti" konusuna hanel getirmeyeceği belirtilmiştir.¹² Bilindiği üzere, bir liman mülkiyetinin bir kuruma ait olması, liman içerisinde denizcilik konularında icra edilecek birtakım yetkilerin de otomatik olarak o kuruma ait olmasını gerektirmemektedir. UDÖ Sözleşmelerinin uygulanması ve bu çerçevede yapılacak denetimlerle, seyrüsefer konuları limanın mülkiyeti konusundan bağımsız olarak ele alınabilir. Bir içsu olarak limanların, uygulanacak yetkiler bakımından incelenmesi aşağıda ayrıca yapılacaktır.

11 *Federal Law on the Implementation of the International Convention for Safety of Life at Sea (2004)*, Annex III, Attachment 11, Law 30, Yorumlar bölümü, s. 2.

12 *Taslak Anayasa*, Md. 14/1-f, 11 Numaralı dipnotu.

II. Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Deniz Yetki Alanları ve Doğu Akdeniz

A. İçsular

Annan Planı'nın ana metnini oluşturan Kuruluş Anlaşması'nda ve taslak anayasada "içsular" açık hükümlerle belirtilmemiştir. Yukarıda vurgulandığı üzere, limanların mülkiyeti konusunda yer alan ifadeler içsuların kimin denetiminde olduğu ya da bunun ne şekilde düzenlemelere tabi olacağı sorularına yanıt vermemektedir. Peki zımnî olarak Plan, içsular üzerindeki yasama ve yürütme yetkilerini federal hükümete vermekte midir?

Yukarıda da belirtildiği üzere, taslak Anayasa'nın federal hükümetin yasama ve yürütme yetkisi uygulayacağı konuları sıralayan 14. maddesi, "1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin düzenlediği tüm konuları da içerecek şekilde" Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin a- kıta sahanlığı; b-uluslararası seyrüseferi ve c-karasularından söz etmektedir. Bu üç ana konuya, 1982 BMDHS'nin "düzenlediği tüm konular" terimleriyle, içsuların, bitişik bölgenin veya münhasır ekonomik bölgenin girip girmediği analiz edilmelidir. Annan Planı'nın tüm hükümleri ve federal kanunlarda yer alan düzenlemeler dikkate alındığında, 14. maddedeki ifadelerin, 1982 BMDHS'nde yer alan bitişik bölge ve münhasır ekonomik bölge konularını içerdiği sonucuna varmak gerekmektedir. Zira, federal yasama organının hangi konularda "özel çoğunluk" yöntemiyle karar alacağı hükme bağlanırken, burada "münhasır ekonomik bölge ve bitişik bölge" açıkça sayılmaktadır. Bu nedenle, bu iki hususun federal hükümetin yasama yetkisi içerisinde yer aldığı ortaya çıkmaktadır. Zaten denizcilik konusunda kabul edilen federal yasalarla da bu iki bölge konusunda federal seviyede düzenlemeye gidildiği gözlenmiştir. Burada muğlak olan nokta, içsulara ve özellikle limanlara ilişkindir.

Annan Planı ana metinlerinde ve bunlar arkasına ekli federal kanunlarda "içsular" terimi kullanılmamıştır. Kuşkusuz bu durum, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin içsuyu bulunmadığı anlamına gelmeyecektir. Zira bilindiği üzere devletlerin içsu sahibi olabilmeleri için bunu ilan etmelerine gerek yoktur, bu *ipso facto* bir hak niteliğindedir. Annan Planı'nda yeni ortaklığın bu tür bir deniz alanına sahip olmayacağı söylenmemekte, sadece bu bölgeye ilişkin yasal bir düzenlemeye gidilmemektedir. Normal koşullarda Annan Planı, sayılmayan tüm yetkilerin kurucu devletlerde olduğunu kabul ettiğinden, içsular konusunda bir düzenleme yapılmamış olması kurucu devletlere ait olup olmadıkları sorusunu beraberinde getirecektir. Ancak, burada "1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde düzenlenen tüm konular" tanımlamasına içsuların girip girmediği sorusu büyük önem kazanmaktadır.

1982 BMDHS, karasuları, kıta sahanlığı, uluslararası boğazlar, takımadada suları, münhasır ekonomik bölge, açık deniz, adaların hukuksal rejimi ve uluslararası deniz yatağı gibi birtakım ana başlıkları düzenlemektedir. Bu konularda, ayrı ayrı bölümler halinde ayrıntılı düzenlemeler yapılmakta ve hukuksal rejim tanımına gidilmektedir. Oysa içsular bakımından, “içsuların esas çizgi berisinde kalan sular olduğu”¹³ şeklindeki tanımın dışında ayrı bir başlığa yer verilmediği gözlenmektedir. Aynı maddede, düz esas çizgi yöntemine göre yapılacak bir düzenleme çerçevesinde ortaya çıkacak olan içsulardan “zararsız geçiş hakkının” bulunacağı hükme bağlanmaktadır. Bu da, *a contrario* yorumla, normal esas çizgi yöntemine dayalı içsulardan zararsız geçiş hakkı bulunmadığını göstermektedir. Bu ise, dolaylı da olsa bahse konu su alanının rejimine yönelik birtakım düzenlemelerin 1982 BMDHS’nde yapıldığını ortaya çıkarmaktadır. Öte yandan, 1982 BMDHS’nde uluslararası boğazlardan geçiş rejimi ele alınırken, normal esas çizgi uyarınca ortaya çıkmış olan içsular içerisinde herhangi bir deniz alanının, boğazlar konusundaki düzenlemelerden herhangi bir şekilde etkilenmeyeceği açıkça ifade edilmektedir.¹⁴ Bu ifadeler de, zımnen kıyı devletinin bu sular üzerindeki güçlü egemenliğini doğrularak, aslında içsuların rejimine dair bir düzenlemeye işaret etmektedir. Sonuç itibarıyla, 1982 BMDHS içsular konusunun “kıyı devletleri tarafından düzenleneceği” “düzenlemesini” yapmakla yetinerek, buna ilişkin her bir konuda bu ana ilkeyi muhafaza eden bir atıf yapmaktadır. Dolayısıyla, Annan Planı’nda yer alan “1982 Sözleşmesi’nin düzenlediği tüm konular” ifadesi içerisinde “içsuların” girip girmediği tartışmalı bir husus olarak kalmıştır. Plan’a ekli federal yasalarda da bu konuya değinilmemesi, bu sorunu çözüm ertesinde ele alınmak üzere geriye atmış olmaktadır.

Annan Planı veya benzeri bir Plan temelinde bulunacak çözüm ertesinde, içsular konusundaki yasama ve yürütme yetkisinin kime ait olacağı konusunda Türk tarafının ortaya koyacağı muhtemel argümanlara göz atmakta yarar vardır. Herşeyden önce Annan Planı’nda yer alan taslak anayasa kurucu devletlerin

13 1982 BMDHS, Md. 8, *Internal Waters*: “1. Except as provided in Part IV, waters on the landward side of the baseline of the territorial sea form part of the internal waters of the State. 2. Where the establishment of a straight baseline in accordance with the method set forth in article 7 has the effect of enclosing as internal waters areas which had not previously been considered as such, a right of innocent passage as provided in this Convention shall exist in those waters.”

14 Bkz. BMDHS, Md. 35/1: “Nothing in this Part affects: (a) any areas of internal waters within a strait, except where the establishment of a straight baseline in accordance with the method set forth in article 7 has the effect of enclosing as internal waters areas which had not previously been considered as such;”

yetki ve işlevlerine ilişkin 15. maddesi dipnotunda, bu yetkilerin “kendi ülkesel sınırları dahilinde, güvenlik, hukuk ve asayiş ile adalet yönetimi” konularını da içerdiği açıkça ifade edilmektedir.¹⁵ Sözü edilen bu yetki kurucu devletlerin sadece kara ülkesini mi kapsamaktadır? Yoksa içsular ve kısmen karasuları bakımından belirli yetkilerin varlığından söz edilebilir mi? Uluslararası hukukta içsular, devletin kara ülkesine sıkıca bağlı kıyı suları olarak tanımlanmaktadır. Kurucu devletlerin bir kara ülkesine sahip oldukları açıktır (*territorial boundaries of constituent states*). Bunun yanında, Plan’da kurucu devlet “ülkesinden” (territory) de söz edildiği görülmektedir.¹⁶ Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti ülkesi, iki ayrı kurucu devlet ülkesinden müteşekkil olacaktır. Bu nedenle, kurucu devlet ülkelerine sıkıca bağlı bir içsu alanından söz edilmesi tutarlı olacaktır. Üstelik, uluslararası hukukta “territory” kavramı içerisine esasen içsuların ve karasularının girdiği de ilke olarak kabul edilmektedir. Bunun yanında, kurucu devletlerin kendi kara ülkelerinde güvenlik ve asayiş sağlamaktan sorumlu iken, bu yetkinin sahile geldiği noktada sona ermesi ve federal devlet tarafından üslenilmesi karmaşık bir durum ortaya çıkarmaktadır. Kaldı ki federal polise ilişkin yasada, federal hükümete verilen işlevler bağlamında bir kanun ve düzenin sağlanmasından söz edilmekte, ancak belirli bir mekana atıf yapılmamaktadır. Federal Polis Yasası’nda, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti’nin sınırlarının (*Borders*) korunması ve kontrol edilmesi yetkisi Federal Polisin görev ve sorumluluklarından biri olarak sayılmaktadır. Bu koşullarda, kurucu devletler içsularda ve özellikle de liman suları dahilinde, kara ülkeleri içerisinde kendilerine açıkça bırakılmış olan trafik, güvenlik, kanun ve düzen ile sağlık gibi konularda gemiler üzerinde denetim yapmak ve yetki uygulamak isteyebileceklerdir.¹⁷ Büyük olasılıkla, içsulardaki güvenliğin

15 “These include security, law and order and the administration of justice within their territorial boundaries”.

16 *Taslak Anayasa*, Md. 48/6-d: “If the other High Contracting Party is either Greece or Turkey, the operation of the treaty shall be suspended in the territory of the requesting constituent state.”

17 Bu noktada, SOLAS Sözleşmesi’nin uygulanması bakımından hazırlanmış olan federal yasa hükümleri dikkat çekicidir. Burada, *ISPS Code* denilen ve uluslararası gemi ve liman tesisi güvenlik kodu uygulaması getiren hükümler bulunmaktadır. *ISPS Code*, Denizde veya denizden gelebilecek terör eylemlerin önlenmesi amacıyla gemi ve liman tesislerinin güvenliğine ilişkin olarak gündeme gelmiştir. Bahse konu yasaya göre, Kıbrıs karasuları ve limanlarında bulunan gemilere ilişkin olarak ortaya çıkabilecek güvenlik vakalarına karşı güvenlik seviyesinin tespiti ve klavuzluk sağlanması, her bir kurucu devletin denizcilik ve liman işlerinden sorumlu bakanının rıza ile yapılabilir (Bkz. *Federal Law on the Implementation of the International Convention for Safety of Life at Sea (2004)*, Annex III. Attachment II.

ve kamu düzeninin karadakinden ayrı düşünülmemeyeceği noktasından hareket edeceklerdir. Bilindiği üzere, liman sistemi içerisinde bulunan ticari gemilerde, mürettebattan olmayan kimselerin mürettebat ve yolculara karşı işleyecekleri suçlar ile mürettebatı ilgilendirse de kıyı devletine kaptan veya ilgili devlet temsilcisi tarafından çağrıda bulunulması halinde kıyı devleti “cezai yargı yetkisini” kullanmaktadır. İşte bu noktada, içsularda ve limanlarda federal polisin yetkili olmaması gerektiğini gösteren bir husus ortaya çıkmaktadır. Federal Polis Yasası, sınırlayıcı şekilde polisin yetkilerini sıralamıştır. Ve bunlar arasında, olağan olarak uluslararası hukukta liman ve içsulardaki gemiler üzerinde uygulanacak türden yetkiler bulunmamaktadır.¹⁸ Benzer durum, Ortak Soruşturma Bürosu’nun (*Joint Investigation Agency*) yetkileri bakımından da geçerlidir.¹⁹

Yukarıda, kurucu devletlerin en azından belirli konularda içsularda yetki sahibi olacaklarını ileri süren yorumları destekleyen birtakım hükümlerin federal yasalarda da yer aldığı gözlenmektedir. Örneğin, Küçük Sürat Tekneleri konusundaki Kanun’un 21. maddesinde (e bendi), hem federal hükümetin hem de kurucu devletlerin “polis devriye gemilerinden” bahsetmektedir. Üstelik aynı madde, mülkiyeti kurucu devletlere ait olan liman otoritelerinin gemilerinden ve kurucu devletlerin balıkçılık konusundaki dairelerine ait olacak gemilerden de söz etmektedir.²⁰ Bu durumda kurucu devlet polislerinin sahilde devriye gezebileceklerini ve kuşkusuz, kara ülkesinde sahip oldukları yetkileri içsularda ve özellikle limanlarda uygulayabileceklerini kabul etmek gerekecektir. Ancak yine de bu üç tür kurucu devlet gemisinden hareketle, kurucu devletlerin içsu şeklinde deniz yetki alanına sahip olabileceklerini söylemek mümkün değildir.

Law 30, Md. 6/2). Öte yandan, liman güvenlik değerlendirme belgesi, güvenlik planı ve bunda yapılacak değişikliklerin onayı yetkisi Konsey’in denizcilik işlerinden sorumlu üyesine verilmiş olmakla birlikte, bu yetkinin kurucu devletin ilgili bakanı ile “anlaşma” yoluyla kullanılabilmesi açıkça hükme bağlanmıştır (*Ibid.*, Md. 7/2). Bu yöntem, liman hizmetleri güvenlik planının uygulanması, denetlenmesi ve etkinliğinin test edilmesi bakımından da geçerlidir (*Ibid.*, 7/3). Aynı düzenleme ve karar verme mekanizması, güvenlik bakımından tehdit oluşturan gemilerin Kıbrıs’a ait limanlara girişinin reddedilmesi veya bunların limandan çıkarılması emrinin yayınlanması bakımından da geçerli olacaktır (*Ibid.*, Md. 9/1).

18 *Federal Polis Yasası*, Md. 7/1-a,b,c.

19 *Ortak Soruşturma Bürosu Anayasal Kanunu*, Md.5.

20 “*Skippers of Police patrol vessels of the federal government and of the constituent states, port authority’s vessels, and vessels of the fisheries department of the constituent states;*”

Sonuç itibariyle kurucu devletlerin içsularda ve özellikle limanlarda, birtakım yetkiler uygulayabileceğini ancak her bir kurucu devletin, bir münhasır deniz yetki alanı biçiminde kendi içsuyuna sahip olması konusunun tartışmalı olduğunu söylemek mümkündür. Bu husus, uygulamada çözümlenebilir veya Plan yeniden ele alınacaksa, bu konularda “açıklığa kavuşturma” biçiminde birtakım değişikliklere gidilebilir.

B. Karasuları

Yukarıda da belirtildiği üzere karasuları konusu, federal hükümetin yasama ve yürütme bakımından egemence yetki kullandığı bir alandır ve bu durum, taslak anayasanın 14. maddesinde (1/f) açıkça yer almıştır. Öte yandan, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Deniz Alanları Federal Yasası'nda karasuları sınırı ve rejimi konusunda birtakım düzenlemelerin yer aldığı gözlenmektedir. Bahse konu federal yasanın “Karasuları Genişliği” başlığını taşıyan 3. maddesinde Kıbrıs'ın karasuları genişliğinin kıyrdaki düz esas çizgiden ölçülecek şekilde 12 deniz mili olacağı hükme bağlanmaktadır. Aslında Kıbrıs adasının doğu Akdeniz'deki coğrafi konumuna bakıldığında, 12 mil uygulamasının bölgedeki diğer devletlerle karasuları sınırlarının tespiti bakımından sorun yaratmayacak nitelikte olduğu görülmektedir. Bu durum, Türkiye bakımından da geçerlidir.²¹

Ancak, Annan Planı'nda yer alan karasuları düzenlemesi bakımından referandum süreci öncesinde bir kriz yaşanmıştır. Bu kriz, Türkiye tarafından yapılan açıklama üzerine suyüzüne çıkmıştır. Bu sorun, savaş gemilerinin Kıbrıs karasularından geçişi için izin alınmasıyla ilgiliydi. Türkiye, oluşturulacak Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti karasularına girecek olan Türk savaş gemilerinin izin alması koşulunun getirildiğini, oysa uluslararası hukukta bu tür bir uygulama bulunmadığını açıklamıştır.

Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Deniz Alanları Federal Yasası'nın 4. maddesi şu şekilde kaleme alınmıştır:

“Passage through the territorial sea of warships or nuclear powered ships or ships carrying nuclear or other inherently dangerous or noxious substances shall be subject to the prior notification to the competent authority and consent by such authority.”²²

21 Kıbrıs Adası Türkiye'nin 75 km güneyinde, Suriye'nin 105 km batısında ve Mısır'ın 380 km kuzeyinde yer almaktadır.

22 Annex 3, Attachment 11, Law 47, Art. 4.

Daha önceki tasarlarda da yer almış olan bu hükme “savaş gemilerini” de ekleyen değişiklik, heyetler arasında İsviçre’nin Bürengenstock kasabasında yapılan müzakereler sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu durumda, nükleer güçle yürütölen, nükleer ve esasen tehlikeli ve zehirli madde taşıyan gemiler ile savaş gemileri, Kıbrıs karasularına girmezden önce Başkanlık Konseyi’nin denizcilik işlerinden de sorumlu üyesine bir bildirimde bulunmak ve onun “rızasını” almak zorundadır. Aksi halde bu geçiş işlemi yapılamayacaktır. Daha önce de belirtildiği üzere, Başkanlık Konseyi’nin ilgili üyesi büyük olasılıkla bir Rum olacaktır. Bu durumda, Türkiye’ye ait savaş gemilerinin Kıbrıs karasularından geçişi Rum bakanın rızasına tabi olacaktır.

Bilindiği üzere uluslararası hukukta ticaret gemilerinin karasularından “zararsız geçiş hakkı” bir yapılageliş kuralı halini almıştır. Bunun için ilgili ticaret gemisinin bir bildirimde bulunmasına da gerek yoktur. Üstelik bu durum, denize kıyısı bulunsun veya bulunmasın tüm devletlerin ticaret gemileri bakımından geçerlidir. Örneğın 1982 BMDHS’nin 17. maddesi şu şekilde kaleme alınmıştır:

“Subject to this Convention, ships of all States, whether coastal or land-locked, enjoy the right of innocent passage through the territorial sea.”

Fakat, bu kuralın savaş gemilerini de kapsayıp kapsamadığı konusu tartışmalı görünmektedir. 1958 Cenevre Deniz Hukuku konferansı sırasında yapılan tartışmalar ve bu tartışmalar sonunda kabul edilmiş olan Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi hükümleri, savaş gemilerinin karasularından izin almaksızın ve bildirim yapmaksızın zararsız geçiş hakkından yararlanabileceği konusunda bir yapılageliş nitelikli kuralın oluşmadığını göstermektedir. Pazarıcı, yapmış olduğu ayrıntılı inceleme sonunda günümüzde hatırı sayılır sayıda devletin savaş gemileri için izin ya da bildirim koşulu öngördüklerini ve uygulamada bunun giderek yaygınlaştığını belirttikten sonra, zararsız geçişin savaş gemileri bakımından bir hak oluşturması durumunun henüz evrensel bir yapılageliş kuralı haline gelmediğini vurgulamaktadır.²³

Bunun yanında, BM tarafından önerilen çözüm metni içerisinde yer alan bir hükme karşı çıkarken Türkiye ilk kez “uluslararası hukuka aykırılık” tezini ileri sürmüştür. Aslında bu, genel olarak Türkiye’nin bugüne kadar Kıbrıs müzakereleri bakımından ortaya koyduğu yaklaşımlarından sapan bir durum ortaya çıkarmıştır. Zira Türk tarafı her zaman, Kıbrıs çözümünün bir uzlaşa ve

23 Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk*, Ankara, Turhan, 2003, s. 262.

ara yol olmak zorunda olduğunu, insan hakları ve temel özgürlüklerin (özellikle üç özgürlüğün) sınırlandırılması gereğini ve adada bulunacak modelin genel kabul gören uluslararası hukuk uygulamalarının dışına çıkan (*sui generis*) nitelikte olması gerektiğini dile getirmiştir.

Öte yandan, Annan Planı ile adada kurulması öngörülen devletin “normal” bir devlet olmayacağı ve 1960’ta olduğu gibi ve hatta kimi konularda daha da fazla bağımsızlığı ve egemenliği kendi iradesi ile sınırlandırılmış bir “*sui generi* devlet modelinin” tasarlandığı açıktır. Bu çerçevede Ada, bazı istisnalar hariç olmak üzere askerden ve silahtan arındırılacaktır. Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti AB’ye tam üye olacak ancak AGSP’ye katılımı sınırlı olacaktır. Üstelik bu katılım, Garanti ve İttifak Antlaşmalarına hiçbir şekilde halel getirmeyecektir. Ada’nın uluslararası askeri operasyonlarda kullanımı, Türkiye AB’ne tam üye oluncaya kadar Türkiye ve Yunanistan’ın da rızasını gerektirecektir. Daha da önemlisi, BM Güvenlik Konseyi’nin Şart’ın VII. Bölümü çerçevesinde adaya yönelik silah ambargosu uygulaması ve tüm silah ve cephane girişini kontrol etmesi öngörülmüştür. Asker ve silahtan arındırılacak adanın güvenliği, yürürlükte kalmaya devam edecek olan İttifak Antlaşması hükümleri çerçevesinde Türkiye ve Yunanistan tarafından sağlanacaktır.²⁴ Bu nedenle, savaş gemilerinin karasularından izin almaksızın geçememesi kuralının, gelecekteki Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti’nin uluslararası hukuk bakımından çizilen statüsüne uygun olduğunu söylemek mümkündür. Kıbrıs’ın uluslararası hukuk bağlamındaki bu özel statüsü, savaş gemileri bakımından ilgili federal yasada getirilmiş kuralın varlığını anlamlı kılmaktadır.

Yukarıda anlatılanlar bakımından Garanti Antlaşması ile taraflara verilmiş olan müdahale hakkını da kısaca değerlendirmekte yarar vardır. Karasularından geçiş bakımından savaş gemilerine izin koşulunun getirilmiş olmasını, Kıbrıs Türk basınında bazı yazarlar Garanti Antlaşması’ndaki müdahale hakkının erozyona uğratılması olarak değerlendirmişlerdir. Bilindiği üzere Garanti Antlaşması, IV. Maddesi ile, bu antlaşma hükümleri ihlal edildiğinde Garantör devletlerin önce kendi aralarında ortak hareket için danışmalarını ve ortaklaşa hareket mümkün olamıyorsa, antlaşmanın kurduğu “*state of affairs*”ı (düzeni) yeniden tesis etmek münhasır amacıyla her bir Garantör devletin tek başına harekete geçme hakkını kabul etmektedir. Bu tür bir ihlal ortaya çıktığında, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kendi federal yasasındaki hükümleri gerekçe göstererek Türk savaş gemilerinin kendi karasularına girişine izin vermemesi durumu söz konusu olamaz. Zira, Garanti Antlaşması bu Cumhuriyetin federal yasalarının üzerinde yer alan “uluslararası

24 *Foundation Agreement*, Md. 8.

taahüt” niteliğindedir. Üstelik, bu Antlaşma ile Kıbrıs devleti tanımlanan olası ihlaller durumunda Garantör devletlerin müdahalede bulunması konusundaki “rızasını” önceden vermiş olmaktadır. Sonradan, bir iç-hukuk normu olan federal yasanın hükümlerinin ileri sürülmesi ve bu yolla Türk savaş gemilerinin Kıbrıs karasularına girişinin engellenmesi söz konusu olamaz. Bu nedenle, federal yasadaki bu düzenlemenin müdahale hakkını erozyona uğrattığı fikri gücünü yitirmektedir.

Kanımcıca, savaş gemilerinin izin almaksızın Kıbrıs karasularından zararsız geçememesi durumu, sadece bir noktada sorunlu kabul edilebilir. Kıbrıs adası üzerinde Türkiye ve Yunanistan arasında hassas bir denge kurulmuş ve bu denge açıkça Annan Planı’nda ifade edilmişken²⁵, denizcilik konusunda bu tür geçiş izninin verilmesi yetkisinin iki toplumdaki birinden gelecek olan Konsey üyesinin taktirine bırakılmış olması olumsuz bir husustur. Bu konudaki yasal düzenlemelerin meclis tarafından özel çoğunlukla yapılabileceği hükmüne uygun olarak, mevcut izin verme yetkisinin, her iki halkın da “durdurma yeteneğine” sahip olduğu Başkanlık Konseyi tarafından kullanılması kendi içinde daha tutarlı bir düzenleme olabilecektir. Bu nedenle, Annan Planı’nın yeniden müzakereye açılması değil, ancak kendi içinde çelişkili hususların yeniden gözden geçirilmesi gündeme geldiği takdirde bu nokta üzerinde durulmalıdır.

C. Münhasır Ekonomik Bölge, Bitişik Bölge ve Kıta Sahanelığı

Türk tarafı, müzakereler sırasında Kıbrıs Rum tarafının bu konularda vermiş olduğu taslak metinler üzerinde bazı temel itirazlar gündeme getirmiştir. Herşeyden önce, münhasır ekonomik bölge konusunda; a- Akdenize kıyıdaş diğer devletlerin münhasır ekonomik bölge ilan etmediğine, b- bunun tek istisnasının Mısır ile güney Kıbrıs arasında 2003 yılında yapılmış olan antlaşma olduğuna, c-coğrafi olarak Kıbrıs adasını çevreleyen deniz alanının tek yanlı MEB ilanı bakımından yeterli olmadığına ve bu konuda ilgili devletler arasında uluslararası hukuka uygun şekilde sınırlandırma antlaşmaları yapılması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Daha önce belirtildiği üzere Türkiye ile Kıbrıs arasındaki mesafe 38 deniz milidir. Halbuki Rum tarafının vermiş olduğu yasa taslaklarında, taslak Anayasa’da bu konularda öngörölmüş olan özel çoğunluk

25 *Foundation Agreement, Main Articles (Preamble), vi: “Determined to maintain special ties of friendship with, and to respect the balance between, Greece and Turkey, within a peaceful environment in the Eastern Mediterranean”.*

prensibine atıf yapmadan, devletin kuruluş aşamasında Birleşik Kıbrıs'ın karasularının ölçüldüğü esas çizgiden itibaren 200 deniz miline kadar olan bölgesinde MEB sahibi olduğu hükme bağlanmaktaydı.²⁶ Oysa bu tür bir yaklaşım sayesinde, gelecekte Türkiye aleyhine ve Türkiye'ye rağmen Birleşik Kıbrıs'ın MEB konusunda bir yasa veya tüzük çıkarmasını ya da bir uluslararası antlaşmayı kabul etmesini "özel çoğunluk" yöntemi ile durdurabilecek olan Kıbrıs Türk temsilcilerinin, bahse konu hukuksal yetenekleri ellerinden alınmış olmaktadır. Zira, Kıbrıs Türklerinin ortaklık içerisindeki kapasiteleri, esasen, "değiştirebilme" şeklinde değil "durdurabilme yeteneği" şeklinde özetlenebilmektedir. Bu nedenle, devletin referandumlarla kurulmasından önce hazırlanan yasa ile 24 deniz mili genişliğinde bir MEB sahibi olması, 38 mil genişliğindeki TC-Kıbrıs arasındaki deniz alanında Türkiye aleyhine bir durum ortaya çıkarmış olacaktır. Bu olumsuzlukların giderilebilmesi bakımından Türk tarafının yapmış olduğu girişimler MEB bakımından başarılı sonuç vermiştir.

Buna göre, Kıbrıs'ın deniz alanları konusundaki federal yasa hükümleri uyarınca denizcilik işlerinden sorumlu Başkanlık Konseyi üyesinin önerisi üzerine MEB ilan edilebileceği ve bunun da Anayasa'da öngörülen "özel çoğunluk" yöntemine uygun olarak yapılacağı açıkça hükme bağlanmıştır. MEB ilanının sonraya bırakılması ve bunun da "özel çoğunluk" yöntemiyle yapılacağına bir kez daha kayıtlara geçirilmiş olması, ileride Kıbrıs Türk halkı veya Türkiye aleyhine yapılmak istenecek olası yasal düzenlemelerin önlenmesi imkanını yasal olarak yaratmıştır. Yasanın ilgili maddesi şu şekilde kaleme alınmıştır:²⁷

“Establishment and limits of exclusive economic zone

6. Upon the proposal of the competent authority, the Federal Parliament may, in accordance with the procedure set out in Article 25 of the Constitution of Cyprus, adopt a law for the establishment of an exclusive economic zone.”

MEB tartışması, sadece federal yasanın şekillenmesi sırasında değil aynı zamanda Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'ni bağlayacak olan uluslararası antlaşmalar listesinin hazırlanmasında da yapılmıştır. GKRY, 17 Şubat 2003 tarihinde Mısır ile imzalamış olduğu Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırma Antlaşması'nı bu listeye dahil etmek ve yeni ortaklığa bu yoldan taşımak istemiştir. Sözü edilen Antlaşma hükümleri uyarınca Mısır ve GKRY, iki ülke arasındaki MEB sınırının, her iki ülkenin karşılıklı kıyı esas çizgileri arasındaki

26 *Technical Committee on Laws, Annex III, Attachment 11, Law 47, “Law on Maritime Areas”, Greek Cypriot Draft 1, Art. 7.*

27 *Annex III, Attachment 11, Law 47, Art. 6.*

eşit uzaklık noktalarının birleştirilmesiyle ortaya çıkan hat (*median line*) olması kararlaştırılmıştır. Bu bağlamda 1'den 8'e kadar birtakım noktalar belirlenmiş ve bunlar birleştirilmiştir.²⁸ Öte yandan, birleştirilen bu noktaların coğrafi koordinatlarının gelecekte öteki ilgili komşu devletlerle yapılacak MEB sınırlandırmaları ışığında gözden geçirilebileceği ya da genişletilebileceği de hükme bağlanmıştır.²⁹ Bu girişim karşısında Türkiye, henüz Kıbrıs müzakereleri devam ederken BM nezdinde girişimde bulunarak bu Antlaşmanın uluslararası hukuka aykırı olduğunu ve Türkiye'nin haklarının ihlal edildiğini bir nota ile BM üyelerine duyurmuştur. Bu girişim ertesinde, Türkiye'nin tutumuna paralel olarak Kıbrıs Türk tarafı da bahse konu Antlaşma'nın Liste'den çıkarılmasını talep etmiş ve bu konuda harita da içeren yazılı bir belgeyi BM delegasyonu ve Kıbrıs Rum tarafına vermiştir.³⁰ Bu belgede Kıbrıs Türk tarafı, sözü edilen bölgedeki MEB sınırlandırmasının Türkiye, Mısır ve Birleşik Kıbrıs arasında yapılacak ve hakça ilkelere uygun olan bir anlaşma ile belirlenmesi gerektiğini; bu Antlaşmada temel alınan ortay hat ilkesinin 1982 BMDHS'nde belirleyici bir husus olarak kabul edilmediğini; MEB sınırlaması bakımından 1982 Sözleşmesi'nin esas aldığı iki ana hususun "anlaşma yoluyla" ve "hakça ilkelere uygunluk" biçiminde olduğunu; Antlaşma'da yer alan noktaların bir bölümünün sorunsuz olduğunu ancak bir diğer bölümü bakımından Türkiye'nin de katıldığı bir süreç olmadan sınırlama yapılamayacağını ve bu türden bir uygulamanın Uluslararası Adalet Divanı içtihadına da uygun olmadığını vurgulamıştır.³¹ Tüm girişimlere rağmen, Kıbrıs Rum tarafının bahse konu antlaşmanın dahil edilmesi konusundaki ısrarlı tutumu sonucu, Mısır-GKRY MEB Antlaşması yeni ortaklığı bağlayacak uluslararası antlaşmalar listesine eklenmiş, ancak Türkiye ve Kıbrıs Türk tarafının kaygılarını ortadan kaldırmak için Antlaşmanın listede adının geçtiği yere bir dipnotu eklenmiştir. Burada şu ifadelere yer verilmiştir:³²

28 Md. 1/a ve b. "Agreement Between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on Delimitation of Exclusive Economic Zone," bkz. *Treaties Binding on Cyprus (Other than with Greece and Turkey)-Bilateral Treaties Published in 2003*, GCTCT/2004/27-24 February 2004, No:2.

29 *Ibid.*, Md. 1/e.

30 *Additional T/C views on the G/C – Egypt EEZ Delimitation Agreement*, 22 March 2004.

31 *Ibid.*, s. 2.

32 Bkz. Annex V to Foundation Agreement, *List of International Treaties and Instruments Binding on the United Cyprus Republic*, 541 numaralı antlaşmanın 2 numaralı dipnotu, s. 115.

“Turkey’s accession to the Treaty on Matters Related to the New State of Affairs in Cyprus in no way indicates her acceptance of the validity or legality of this instrument.”

Böylece, Türkiye’nin yeni ortaklık devleti ile çözüm ertesinde yapması öngörülen uluslararası antlaşmanın eklerinden birini oluşturacak olan “Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti”ni bağlayacak uluslararası antlaşmalar listesi” yoluyla bahse konu MEB sınırlandırma antlaşması hükümlerine hukuksal geçerlilik tanınması ihtimali ortadan kaldırılmış ve Türkiye’nin ileri sürdüğü itirazları ve argümanları sonradan da sürdürerek haklarını korumasına imkan sağlanmıştır.

MEB konusundaki tartışmalara benzer tartışmalar, bitişik bölge konusunda da yaşanmıştır. Rum tarafı vermiş olduğu taslak metinde, karasularının ölçüldüğü esas çizgiden itibaren 24 deniz millik bir bitişik bölge ilan eden bir hükmü ilgili federal yasaya dahil etmek istemiştir.³³ Türk tarafı ise, MEB konusunda ileriye sürdüğü argümanlara ek olarak, Akdeniz’de Mısır, Fransa, Malta ve Tunus’un bitişik bölge ilan ettiklerini, ancak bu alanların da 48 deniz milinden daha geniş olmaları nedeniyle sorunsuz alanlar olduğunu gündeme getirmiştir. Sonuç itibarıyla Kıbrıs adasının ilan edeceği bitişik bölge bakımından da Türk tarafının ortaya koyduğu yaklaşımların kabul gördüğü ve bu durumun Plan arakasındaki ilgili federal yasaya yansıtıldığını söylemek mümkündür. Deniz alanlarına ilişkin federal yasanın referandumuna sunulmuş olan son halinde, Başkanlık Konseyi’nin denizcilik konularından sorumlu üyesinin önerisi ile, federal parlamentoda öngörülen prosedüre uygun olarak karasularının ölçüldüğü esas çizgiden itibaren 24 deniz miline kadar bitişik bölge ilan edilebileceği hükme bağlanmıştır. Kuşkusuz bu düzenleme, münhasır ekonomik bölge konusunda olduğu gibi Kıbrıs Türklerinin “durdurabilme yeteneği”ni öne çıkaran ve Türkiye’nin haklarına hanel gelmesi ihtimalini dışlayan bir durum yaratmıştır. Yasanın ilgili hükmü şu şekilde kaleme alınmıştır:

“Establishment and Limit of the contiguous zone

5. Upon the proposal of the competent authority, the Federal Parliament may, in accordance with the procedure set out in Article 25 of the Constitution of Cyprus, adopt a law for the establishment of a contiguous zone extending to a limit up to 24 nautical miles from the baselines from which the territorial sea is measured.”³⁴

33 *Technical Committee on Laws, Annex III, Attachment 11, Law 47, “Law on Maritime Areas”, Greek Cypriot Draft 1, 2004, Art. 5.*

34 *Annex 3, Attachment 11, Law 47, Art. 5.*

Kıbrıs Rum tarafının kıta sahanlığı konusunda BM ve Türk tarafına sunmuş olduğu taslak federal yasada, 1982 BMDHS'nde yer alan kıta sahanlığı tanımı yapılarak "Kıbrıs'ın kıta sahanlığı üzerindeki haklarından" söz edilmiş ve dolaylı olarak Birleşik Kıbrıs'ın kıta sahanlığının genel olarak 200 deniz miline kadar uzanması talep edilmiştir.³⁵ Türk tarafı ise, yeni ortaklığın kuruluş aşamasında, Birleşik Kıbrıs'ın komşusu olacak Suriye, İsrail ve Türkiye'ye olan uzaklığın dikkate alınmasının şart olduğunu, bu nedenle de sorunlu olabilecek bölgeler konusunun saklı tutulacağı bir düzenlemenin yapılması için çaba harcamıştır. Sonuç itibariyle yasanın referandumla sunulmazdan önce sonuçlandırılmış hali, kıta sahanlığı konusundaki genel ilkeye ek olarak yeni bir paragraf yazılmasıyla Türk tarafının çıkarlarının gözetilmesine yardımcı olmuştur. Eklenen paragrafla maddenin son hali şu şekilde kaleme alınmıştır:

"Rights of Cyprus over the continental shelf

3. (1) *Cyprus, as the coastal State, exercises over the continental shelf sovereign rights for the purpose of exploring and exploiting its natural resources.*

(2) *The provisions of this law are applicable only on submarine areas where the continental shelf of Cyprus is delimited by agreement or those uncontested areas adjacent to the coast of Cyprus beyond the territorial waters on the basis of depth of exploitability."*

Belirtilen madde çerçevesinde, Birleşik Kıbrıs'ın sadece tartışmasız alanlarda kıta sahanlığı uygulamasına gidebileceği, ancak tartışmalı bölgelerde bir anlaşmaya varma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Aslında Türk tarafının Doğu Akdenizdeki deniz yetki alanları konusunda görüşme sürecinin başından itibaren ortaya koymuş olduğu ana ilke, Annan Planı'nın 7 Mart tarihli düzeltilmiş III. versiyonu içerisine yerleştirilebilmişti. O aşamada henüz federal devlet yasalarının hazırlanması konusunda taraflar arasında bir uzlaşma ortaya çıkmadığından yasa hazırlama noktasına gilememiş ve BM Genel Sekreteri boş kalacak yasaları ne şekilde ve hangi ana ilkeler temelinde dolduracağını ya da sıfırdan hazırlayacağını genel ifadelerle ortaya koymuştu. İşte o aşamada, denizciliğe dair uluslararası seyrüsefer, karasuları ve kıta sahanlığı ana başlığı altında bir ana prensip paragrafının yer aldığı gözlenmiştir.³⁶

35 *Technical Committee on Laws, Annex III, Attachment 11, Law 48, "Law on Continental Shelf", Greek Cypriot Draft 1, 2004, Art. 2/1 ve 3.*

36 Bkz. 7 Mart 2003 tarihinde taraflara verilen *corrigenda* ile düzeltilmiş olan 26 Şubat 2003 orjinal tarihli III. Annan Planı, Attachment 11, s. 75.

“[insert agreed text no later than 25 March 2003. If agreement is not reached by that date, the constituent states shall, ad interim, exercise the functions governed by this law, upon entry into force of the Foundation Agreement. A committee established by the Co-Presidents shall present a common draft of this law for approval by the transitional federal Parliament no later than 1 July 2003. The transitional Parliament shall resolve any outstanding issues regarding the law and adopt it no later than 1 August 2003. Should the law not be adopted by the transitional Parliament by the specified date, the Supreme Court shall decide on the unresolved issues giving due regard to the positions of both constituents and promulgate the law within six weeks of that date.

The text shall take into account the vital interests and legitimate concerns of neighboring states, the geographical position of the island of Cyprus in the Eastern Mediterranean, the terms of treaties binding on the United Cyprus Republic upon entry into force of the Foundation Agreement, and the relevant principles and rules of international law”

Türk tarafının, “ilgili federal yasanın komşu ülkelerin hayati çıkarları ile meşru kaygıları dikkate alınarak hazırlanacağı” ifadelerini Plan’ın ana metnine yerleştirebilmesi, uzun vadede federal yasaların detayı hazırlanırken ve özellikle tarafların üzerinde anlaşamadığı hususlar BM Genel Sekreteri adına BM görevlileri tarafından sonuçlandırılırken olumsuz bir durumla karşı karşıya kalınmasını önlemiştir.

D. Denizde Arama ve Kurtarma Hizmetleri

Konunun güvenlik boyutu, Türkiye’nin son dönemde ABD ve İsrail ile bölgede gerçekleştirmekte olduğu birtakım tatbikatlar ve Orta Asya petrolünün bu bölgeye indirilmesi konusu dikkate alındığında, Doğu Akdeniz’de arama-kurtarma konularının da, en az kıta sahanlığı ve karasuları konuları kadar önem taşıdığı anlaşılacaktır. Annan Planı çerçevesinde yürütülen müzakereler sırasında Kıbrıs Rum tarafının vermiş olduğu “Denizde Arama ve Kurtarma Sözleşmesi Federal Yasası” taslağı incelendiğinde, önemli oranda üniter devlet modeli üzerine tesis edilen bir arama-kurtarma modelinin öngörüldüğü ve kurucu devlet organlarına bu alanda yetki ve sorumluluk vermekten kaçınıldığı gözlenmektedir.³⁷

37 Bkz. *Technical Committee on Laws, Annex III, Attachment 11, Law 40, Federal Law on Maritime Search and Rescue Convention, Greek-Cypriot Draft 1.*

Esasen 1979 Uluslararası Denizde Arama-Kurtarma Sözleşmesi (Hamburg Sözleşmesi) hükümlerinin uygulanmasını düzenleyen bahse konu federal yasa konusunda Türk tarafı birtakım itirazlar gündeme getirmiştir. Türk tarafı, Hamburg Sözleşmesi'nin ilgili maddelerine atıfla komşu ülkeler arasındaki SAR bölge sınırlamalarının antlaşma ile yapılmasının zorunlu olduğunu³⁸, arama-kurtarma merkezlerinin kurucu devletler seviyesinde kurularak, federal devletin koordinasyonu altında birleştirilmelerini ve kurucu devlet polislerinin denizciliğe dair birimlerinin arama ve kurtarma operasyonlarını yürütmesini talep etmiştir.

Çeşitli tartışmalar sonunda, referanduma sunulan haliyle arama-kurtarma federal yasası önemli ölçüde Türk tarafının talepleri doğrultusunda değişikliğe uğramıştır. Herşeyden önce bahse konu yasa, kurucu devletler seviyesinde arama-kurtarma merkezi adı altında birimler kurulmasını ve bunların federal hükümet seviyesinde kurulacak olan Kurtarma Koordinasyon Merkezi kurumu altında bir alt-otorite (*subordinate*) olarak görev yapmalarını öngörmektedir. İki arasındaki ilişkinin bir taabiyet ilişkisi olacağı vurgulanmaktadır.³⁹ Hamburg Sözleşmesi hükümlerinin uygulanması bakımından yetkili otorite, Başkanlık Konseyi'nin denizcilik konularından sorumlu üyesi ile Arama Koordinasyon Merkezi'dir. Fakat bu işlev, kurucu devlet arama-kurtarma birimleri eliyle ve kısmen de federal seviyede oluşturulabilecek olan federal arama-kurtarma birimleri yardımıyla yerine getirilecektir. Federal seviyede bu amaca yönelik birimler kurulmasının, Kıbrıs Türk tarafının "durdurabilme yeteneğine" sahip olduğu Başkanlık Konseyi tarafından kararlaştırılacağı, bunun bir zorunluluk olarak öngörülmediği ve Konsey iradesine bırakıldığı unutulmamalıdır.⁴⁰ Öte yandan, bahse konu federal yasanın 4. maddesi, Türk tarafının istekleri dikkate alınarak, Birleşik Kıbrıs'ın denizde arama-kurtarma konuları bakımından sorumluluğunun kendi karasuları ile sınırlı olduğunu ve bunun ötesinde açık deniz alanlarında arama-kurtarma bakımından üsleneceği

38 Türk tarafının ileri sürmüş olduğu maddeler 2.1.4 ve 2.1.5'tir. Art. 2.1.4.: "Each search and rescue region shall be established by agreement among parties concerned. The Secretary General (IMO) shall be notified of such agreement." Art. 2.1.5.: "In case agreement on the exact dimensions of a search and rescue region is not reached by the parties concerned, those parties shall use their best endeavors to reach agreement upon appropriate arrangements under which the equivalent overall co-ordination of search and rescue services is provided in the area. The Secretary General (IMO) shall be notified of such agreement."

39 Federal Law Implementing the International Convention on Maritime Search and Rescue, Annex 3, Attachment 11, Law 40, Tanımlar bölümü ve Md. 5.

40 Annex 3, Attachment 11, Law 40, Md. 6.

sorumlulukların, Hamburg Sözleşmesi'nin yukarıda atıfta bulunduğumuz ilgili hükümlerine uygun olarak, antlaşma ile belirleneceğini hükme bağlamaktadır:⁴¹

“4.(1) *Cyprus has responsibility for maritime search and rescue in the territorial sea as defined in the Federal Law on the Maritime Areas of Cyprus.*

(2) *In addition, the region to which Cyprus shall have responsibility for maritime search and rescue in the high seas be established by agreement between the Federal Government and the neighbouring countries to Cyprus in accordance with articles 2.1.4 and Öte yandan, Türk tarafının kurucu devlet polislerinin denizciliğe dair birimlerinin arama ve kurtarma operasyonlarını yürütmesi doğrultusundaki önerisi federal yasada yer almamıştır. Fakat, buna rağmen kurucu devletlere arama-kurtarma bakımından federal yasada verilmiş olan yetkilerin kurucu devlet polis teşkilatı altında yer alacak birimler eliyle yürütülmesi önünde bir engel bulunmadığı da düşünülmektedir.*

Denizde arama-kurtarma hizmetleri bakımından bir diğer önemli husus, KKTC ve GKRY'nin çözüm öncesinde diğer devletler ile yapmış oldukları arama-kurtarma antlaşmalarının yeni ortaklığı bağlaması konusuydu. Kuruluş Anlaşması arkasına eklenen V. Ek, gerek KKTC'nin gerekse GKRY'nin çözüm öncesinde yapmış oldukları uluslararası antlaşmaları içermekteydi. Bahse konu Ek hükümleri uyarınca listelenen bu antlaşmalar oluşacak yeni Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'ni bağlayacak ve adadaki yeni düzene uygun olarak *mutatis mutandis* uygulanacaktı.⁴² Bu listeden anlaşıldığı kadarıyla GKRY, bölge devletleriyle arama ve kurtarma konularını içeren bir uluslararası antlaşma yapmamış veya en azından yeni devleti bağlamak üzere bu tür bir antlaşma sunmamıştır. Kıbrıs Türk tarafı ise, uzun uğraşlar sonunda Türkiye ile 3 Eylül 1996 tarihinde imzaladığı arama-kurtarma antlaşmasını⁴³ ve 27 Eylül 2002 tarihinde imzaladığı “Sahil Güvenlik Alanında İşbirliği Anlaşması”nı⁴⁴ bu listeye dahil etmeyi başarmıştır. GKRY ise, ikili antlaşma yerine çok-taraflı 1979 Hamburg Sözleşmesi'ni bu listeye dahil etmiştir.⁴⁵ Bu durumda, olası yeni

41 *Annex 3, Attachment 11, Law 40, Md. 4/1-2.*

42 *List of International Treaties and Instruments Binding on the United Cyprus Republic, Annex V to Foundation Agreement, Giriş bölümü, s.1.*

43 Bkz. *Ibid.* “Agreement on Search and Rescue at Sea with Turkey”, 1034 numaralı antlaşma, s. 175.

44 Bkz. *Ibid.* “Cooperation Agreement on Coastal Security with Turkey”, 1035 numaralı antlaşma, s. 175.

45 Bkz. *Ibid.* “International Convention on Maritime Search and Rescue, 1979 (SAR 1979) Hamburg, 27 April 1979 Cyprus,” 331 numaralı antlaşma, s. 80.

ortaklığı yukarıda özetlenen federal yasa yanında, Türkiye ile yapılmış olan ikili antlaşma ve Hamburg Sözleşmesi hükümleri bağlayacaktır.

3 Eylül 1996 tarihli “TC-KKTC Denizde Arama ve Kurtarma Konusunda Anlaşma”sı hükümlerinin, (*mutatis mutandis* uygulanacağı dikkate alındığında) Türkiye ile Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti arasında “Akdenizdeki deniz alanlarında” arama ve kurtarma hizmetleri bakımından ortak hizmet verilmesi ve iki devletin ilgili birimleri arasında işbirliği ve koordinasyon yapılması biçiminde anlaşılmalıdır.⁴⁶ Kuşkusuz bu ifadeler, taraflar arasındaki ilişkinin sadece bugünkü KKTC deniz yetki alanları ile sınırlı tutulmayacağını ve yeni devletin tüm Akdeniz deniz alanındaki bölgeyi kapsayacağını göstermektedir. Öte yandan Antlaşma, tarafların kendi kara ülkelerinde, içsularında ve karasularında arama ve kurtarma hizmetlerini kendi birimlerince yerine getirmelerini öngörmektedir.⁴⁷ Bir diğer önemli düzenleme ise, Antlaşmanın diğer ikili ve çok-taraflı antlaşmaları etkilemeyeceği hususudur.⁴⁸ Bu durumda, Birleşik Kıbrıs’ın bu konuda taraf olduğu diğer Sözleşme (Hamburg Sözleşmesi) hükümleri üstün olacaktır.

Yeni Kıbrıs’ın denizcilik konularında bağlı olacağı bir diğer önemli antlaşma Türkiye ile yapılmış olan sahil güvenlik antlaşmasıdır. Bu Antlaşma hükümlerinin, (*mutatis mutandis* uygulanacağı dikkate alındığında) Türkiye ile Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti arasında “Akdeniz’deki arama-kurtarma sahalarında, iç-sularında, karasularında ve münhasır ekonomik bölgelerindeki” yükümlülüklerine ilişkin olarak işbirliği yapılması biçiminde anlaşılmalıdır. Çok geniş tutulan bu işbirliğinin kapsadığı alanlar özetle şunlardır: yasadışı göç ve insan kaçakçılığı (Md. 2/a); çeşitli mal ve varlıkların (uyuşturucu, patlayıcı ve silahlar dahil) yasadışı ticareti ve kaçakçılığı (Md. 2/b); gümrük, maliye, sağlık ve çevre (Md. 2/c); denizde korsanlık ve uluslararası terörizmle mücadele (Md. 2/e); deniz araştırmaları, sismik faaliyetler, sondaj, kablo ve boru yerleştirilmesi (Md. 2/h). Bu Antlaşmada da, yukarıda özetlenen arama-kurtarma antlaşması gibi diğer ikili ve çok-taraflı antlaşma hükümlerine halel gelmeyeceği vurgulanmaktadır.⁴⁹

Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti taslak Anayasasının 4. maddesi (4. paragraf), federal hükümetin ve kurucu devletlerin yukarıda sözü edilen listede yer alan uluslararası antlaşmaları da içerecek şekilde uluslararası hukuka saygı göstereceklerini ve listeye girebilen antlaşmaların, herhangi bir federal veya

46 Bkz. Md. I ve II.

47 Bkz. Md. III/1.

48 Bkz. Md. VI/1.

49 Bkz. Md. 5/5.

kurucu devlet yasasına üstün olacağını hükme bağlamaktaydı. Bu hüküm ve yukarıda özetlenen hususlar dikkate alındığında, Annan Planı'nın referandum öncesi halinde yer alan düzenlemelerle Türkiye'nin uzun vadede doğu Akdeniz'de pek çok konuda söz sahibi olabileceğini söylemek mümkün görünmektedir.

III. GKRY'nin Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Konusundaki Son Girişimleri

GKRY, 24 Nisan 2004 tarihli Annan Planı referandumundan çok kısa bir süre önce ve görüşmelerin sürdüğü bir dönemde, biri bitişik bölge diğeri ise MEB konusunda olmak üzere iki ayrı yasayı yasama organında onaylamış ve yürürlüğe koymuştur.⁵⁰ Bitişik bölge yasasının 3. maddesi ile (1. prg.), "Kıbrıs Cumhuriyeti" karasularının ölçüldüğü esas çizgiden itibaren 24 deniz millik bir bitişik bölge ilan edilmektedir. Ancak devam eden paragrafta, şu ifadeler yer verilmektedir:⁵¹

"Bitişik bölgenin herhangi bir bölümünün sınırlarının cumhuriyetin sınırlarının karşısında bulunan başka bir devletin bitişik bölgesi ile çakışması halinde, iki devletin bitişik bölgesi, aralarında varılacak anlaşmayla belirlenecektir. Aralarında uzlaşmaya varılamaması halinde, bu bölgenin sınırları orta çizginin ötesine veya karasuları sınırının belirlendiği esas çizginin her iki taraftan da eşit olacak mesafenin ötesine genişletilemez."

Esasen uluslararası hukukta bitişik bölge uygulaması çerçevesinde kıyı devletinin uyguladığı yetkilere benzer yetkilerin düzenlendiği bu yasada, dikkat çeken bir husus, arkeolojik ve tarihsel bitişik bölge kavramlarına kayan birtakım yetkilerin de kapsam dahilinde olmasıdır.⁵² Öte yandan bahse konu yasa Nisan 2004'te yapılmış olmasına rağmen, 21 Mart 2003 tarihinden itibaren yürürlüğe sokulmuş ve geriye yürütülmüştür.⁵³

50 *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Bitişik Bölge İlan Etmesine İlişkin Yasa*, Sayı 63 (I) 2004 ve *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Münhasır Ekonomik Bölge İlan Etmesine İlişkin Yasa*, 64 (I) 2004. Bu iki yasa, Yunanca hazırlanmış ve yayımlanmıştır. Yasa hükümlerinin resmi çevirisi mevcut değildir. Burada, TC Dışişleri Bakanlığı görevlileri tarafından yapılmış olan çeviri metninden yararlanılmıştır.

51 Md. 3/2.

52 Md. 4/a, b, c.

53 Md. 6.

Bunun yanında, Bitişik bölge yasasıyla birlikte kabul edilen MEB yasasının 3. maddesi (1. fıkra) uyarınca, karasularının ölçüldüğü esas çizgiden itibaren 200 deniz millik bir MEB ilan edilmiştir. Ancak, bitişik bölge konusundaki GKRY yasasında öngörülene uygun olarak burada da, 200 millik ilana ilişkin fıkranın devamında, üçüncü devletlerle bu konularda anlaşma yapılmasını ve uyuşmazlık halinde eşit uzaklık ilkesinin geçerli olacağını hükme bağlayan maddeler yer almıştır. Üstelik bu yasa da, 21 Mart 2003 tarihinden itibaren yürürlüğe sokulmuştur.⁵⁴

Rum tarafının bu girişimleri, iki açıdan önem taşımaktadır. Bunlardan ilki, Annan Planı bağlamında ortaya çıkabilecek sorunlardır. Annan Planı'nın içerisindeki ana metni oluşturan Kuruluş Anlaşması'nın en önemli maddelerinden biri, tarafların geçmişteki işlemlerinden kaynaklanacak hukuksal sonuçlara etki tanınması konusundaki 12. maddedir. Bu madde şu şekilde kaleme alınmıştır:⁵⁵

“Article 12 Past Acts

Any act, whether of a legislative, executive or judicial nature, by any authority in Cyprus⁵⁶ whatsoever, prior to entry into force of this Agreement, is recognised as valid and, provided it is not inconsistent with or repugnant to any other provision of this Agreement or international law⁵⁷, its effect shall continue following entry into force of this Agreement.⁵⁸ No-one shall be able to contest

54 Md. 12.

55 Plan'ın 12. maddesinin Dışişleri Bakanlığı tarafından Türkçeye çevrilmiş hali şu şekildedir: “Bu Anlaşmanın yürürlüğe girmesinden önce Kıbrıs'ta herhangi bir Makam tarafından yapılan yasal, icrai veya yargısal nitelikteki herhangi bir işlem, bu Anlaşmanın yürürlüğe girmesinin ardından da geçerli sayılır ve bu Anlaşmanın herhangi bir başka maddesiyle veya uluslararası hukukla çelişmemesi ve hilafına olmaması kaydıyla yürürlükte kalır. Hiç kimse bu Anlaşmanın yürürlüğe girmesinden önce olanlardan dolayı bu işlemlerin geçerliliğine itiraz edemeyecektir.” Ancak, bu çevirinin orjinal İngilizce'deki hususları tam olarak doğru yansıtmadığı düşünülmektedir.

56 *Observation: The term Cyprus here is to be understood in the sense of the island of Cyprus excluding the Sovereign Base Areas.*

57 *Observation: The criterion of inconsistency with or repugnance to international law refers to any act which by its nature is contrary to international law. This reference, like the whole Article, is without prejudice to the question of the legitimacy or status of the relevant authorities under international law.*

58 *Observation: Matters of citizenship, immigration, and properties affected by events since 1963 are dealt with in a comprehensive way by this Agreement; any validity of*

the validity of such acts by reason of what occurred prior to entry into force of this Agreement.”

Bu madde çerçevesinde, Kıbrıs Türk veya Kıbrıs Rum yasama, yürütme ve yargısal işlemleri geriye doğru geçerli kabul edilmekte ve Plan'da yer alan hükümlere ve düzenlemelere aykırı olmayanlar ileriye doğru yasal sonuçlar doğurabilmektedir. Bu hüküm dikkate alındığında GKRY tarafından yürürlüğe konulan yasaların önemi ortaya çıkmaktadır. GKRY, daha önce düzenleme yapmadığı birtakım alanları referandumdan kısa bir süre önce doldurarak bazı “son dakika kazançları” elde etmeye çalışmıştır. Her ne kadar Plan hükümlerine ters düzenlemelere etki tanınmıyorsa da, bitişik bölge ve MEB sınırını çizen maddeler dışındaki diğer hükümler bakımından bir getirisi olacağı ortadadır. Esasen müzakere süreci devam ederken yürürlüğe konulan bu düzenlemelere Kıbrıs Türk tarafı ve Türkiye yazılı olarak itiraz etmiş ve bu girişimlerin Plan'dan kaynaklanacak hak ve yükümlülükler hanelerine halel getirmemesi gereği konusunda BM görevlilerini uyarmıştır. Öte yandan bu tür bir düzenleme ertesinde, Aralık 2004 veya daha geriye ertelenecek bir çözüme kadar GKRY'nin bazı komşu ülkelerle bu sınırlama ilkelerine de uygun şekilde ilişkiye girerek antlaşmalar yapabileceği, birtakım şirketlere arama izinleri verebileceği ve bu düzenlemelerin yeni ortaklığa aktarılmasında Kıbrıs Rum tarafı bakımından bir avantaj yaratılabileceği açıktır.

Rum tarafının bahse konu girişimlerinin bir diğer önemi, Annan Planı'ndan bağımsız olarak Türkiye'nin AB süreci çerçevesinde ortaya çıkmaktadır. Gerek bitişik bölge, gerekse münhasır ekonomik bölge sınırı olarak GKRY'nin ortaya koyduğu genişliklerin Kıbrıs adası ile Türkiye arasındaki uzaklık dikkate alındığında ciddi sorunlar yaratabilecek nitelikte olduğu ve bahse konu yasalarda da belirtildiği üzere bir çakışma durumunda bunun bir anlaşma ile düzenlenmesi gereği açıktır. Bu anlaşma yapılamadığı sürece bölgede yeni bir sınır anlaşmazlığı yaratılmış olmaktadır. AB'nin, Türk-Yunan sınır uyuşmazlıklarını Türkiye'nin üyelik müzakereleri bakımından gündeme getirişi dikkate alındığında, doğu Akdeniz'de de, Ada üzerindeki yeşil hat ve “Türk askerinin varlığı” sorunu yanısıra, AB üyesi Kıbrıs ile Türkiye arasında yeni sınır uyuşmazlıkları yaratılmış olmaktadır. Bu durum, çok büyük bir olasılıkla GKRY tarafından Türkiye'nin üyelik müzakerelerinin başlaması öncesinde veya sırasında gündeme getirilecektir.

Öte yandan bahse konu yasaların, AB *acquis*'sinin askıya alındığı alanları da genişletmiş olduğu düşünülmektedir. Bilindiği üzere, GKRY'nin tüm Kıbrıs

acts prior to entry into force of this Agreement regarding these matters shall thus end unless they are in conformity with the relevant provisions of this Agreement.

adına AB ile yapmış olduğu Atina Katılım Antlaşması'nın 10 Numaralı Protokolü, "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, yasal hükümetin kontrolü altında olmayan bölgelerinde" AB *acquis*'ini askıya almaktadır.⁵⁹ GKRY "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yasal hükümeti" kabul edildiğinden, bu devletin deniz alanları, çıkarılan bahse konu yasalarla genişletilmiş olmaktadır. Ancak, KKTC'nin kontrolünde olan veya henüz Türkiye ile sınırlama yapılmamış bu alanlarda Rum idaresinin etkin kontrol sahibi olmuyor olması, çok daha geniş bir alanda AB hukukun askıya alınması durumunu ortaya çıkarmaktadır.

SONUÇ

Yukarıda anlatılanlar ışığında, Annan Planı ve ekindeki federal yasalarda yer alan deniz yetki alanları konularındaki düzenlemelerin, başlangıçta GKRY taslakları ile Kıbrıslı Türklerin ve Türkiye'nin çıkarlarını dikkate almayan bir yapı içerdiğini, ancak müzakereler sonucu bu sıkıntıların önemli ölçüde kaldırılabildiğini söylemek mümkündür. Deniz yetki alanlarının, çözüm ertesinde Kıbrıslı Türklerin de katılımını gerektiren özel çoğunluk yöntemiyle ve mesafelerin yetersiz olduğu durumlarda komşu ülkelerle varılacak anlaşmalarla belirlenmesi ana ilkesinin federal hükümet yasalarına yerleştirilmesi bunun en açık örneğidir. Ancak, Kıbrıs Türk kurucu devletinin denizcilik konularında yetki ve sorumluluk üslenmesi bakımından Türk tarafının elde etmeyi düşündüğü noktaların altında kaldığını da kabul etmek gerekmektedir. Öte yandan, GKRY'nin deniz ticaret filosunun gücü dikkate alındığında, Kıbrıs Türk kurucu devletinin denizcilik bakımından özel olarak desteklenmesini sağlayacak düzenlemeler de Plan'a yerleştirilememiştir.⁶⁰

Kıbrıs sorununda gelinen aşamada, doğu Akdeniz deniz yetki alanları sorunları bakımından yapılması gereken iki ana girişim bulunmaktadır. Bunlardan ilki, KKTC'nin yasal düzenlemeleri ve TC-KKTC antlaşmalarıyla ilgilidir. GKRY'nin Mısır ile yapmış olduğu MEB antlaşmasının ve denizcilik konularındaki düzenlemelerin görüşmeler sırasında sağlamış olduğu avantajlar düşünülerek, KKTC'nin de denizcilik konularındaki yasal düzenlemelerini hızla yapması büyük önem taşımaktadır. Bu tür bir girişim, Plan'da yer alan ve

59 *Treaty of Accession*, Athens, 16 April 2003, Protocol No 10 on Cyprus, Md. 1/1.

60 Kuzeydeki limanların uluslararası standartlara çıkarılması zorunluluğu dikkat çekmekle birlikte, kurucu devletler elinde daha fazla yetki tutma kaygısıyla limanlar konusu tamamen federal devletin alanı dışına çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu da, bir başka sorun olan kredi ihtiyacını gündeme getirmiştir. Bu noktada olumlu bir husus AB tarafından sunulması planlanan proje kredilerini az gelişmiş olan kuzeyin yatırımlarına yönlendirme imkanının daha fazla olmasıdır.

bundan sonra bulunacak herhangi bir çözümde de yer alması kaçınılmaz olan “*past acts*” prensibi çerçevesinde büyük önem taşıyacaktır. Öte yandan, Annan Planı’nda yer alan prensibe uygun olarak “Kuruluş Antlaşmasına ve eklerine uygun olan” uluslararası antlaşmaların Türkiye ile yapılması durumunda, bu antlaşmaların yeni Kıbrıs ortaklığını bağlayacak uluslararası antlaşmalar listesine eklenmemesi için hiçbir sebep bulunmamaktadır. Bu nedenle, Türkiye ile KKTC hızla, kendi aralarındaki deniz yetki alanlarını belirleyecek uluslararası antlaşmaları yapmalıdırlar. Annan Planı hükümleri ve 1982 BMDHS dikkate alınarak yapılacak bu düzenlemelerin, uzun vadede ortaya çıkacak çözüm ister federasyon, ister konfederasyon isterse iki devletli bir yapı üzerine oturtulsun, Kıbrıs Türk halkının ve Türkiye’nin yararına olacağı açıktır.

Yapılması gereken ikinci ana girişim, AB Atina Katılım Antlaşması’nın Kuzey Kıbrıs için öngörmüş olduğu hukuksal statüyle yakından ilgilidir. Yukarıda da değinildiği üzere, “yasal hükümetin etkin kontrolü altında olmayan Kıbrıs Cumhuriyeti bölgeleri” olarak tanımlanan KKTC toprakları, sadece kara ülkesiyle sınırlı değildir. KKTC’nin deniz yetki alanları bakımından da AB hukukunun askıya alınmış olduğu açıktır. AB hukuku, bu bölgelerde kimin etkin kontrol uyguladığını söylememektedir. Kanımca KKTC hükümeti, deniz alanlarını da içerecek şekilde bu bölgelerde etkin ve fiili kontrolü kendisinin uyguladığını, AB ve uluslararası topluma ispatlamak durumundadır. Bu tür bir gelişme, KKTC resmen tanınsın veya tanınmasın, KKTC’nin uzun vadeli statüsü ve Kıbrıs Türk halkının çıkarları bakımından çok olumlu sonuçlar doğuracaktır. Gerek yasalar, gerekse antlaşmalar bağlamında bu girişimler, geçiş yapacak gemilerin aranması, gemilere bazı konularda izin verilmesi, bu alanlara kablo yerleştirilmesi, bölgeye yakın dönemde Orta Asya’dan indirilecek petrolün taşınması bakımından önem kazanacak çevre konusundaki yasaların, AB denizcilik ve çevre mevzuatına göre güncellenerek bu normların fiilen uygulanması gibi geniş bir yelpazeyi kapsayabilecektir.